

Architect Sprenger redt monumentale pijlers uit het Dominicanenklooster

In het depot van het Bonnefantenmuseum liggen drie grote houten pijlers opgeslagen. Weinig mensen zullen weten dat ze afkomstig zijn uit het voormalige klooster van de dominicanen. Deze zogenaamde standvinken van zo'n vier meter lengte ondersteunden eertijds de zoldering van de winterrefter (eetzaal). Dit deel van het klooster is vermoedelijk circa 1260 gebouwd. Het Dominicanenklooster was rond 1800 in gebruik genomen als school voor het middelbaar onderwijs. De kerk fungeerde vanaf 1796 als 'stadsmagazijn'. Het was de periode waarin Maastricht hoofdstad was van het Franse departement van de Nedermaas (1795-1814). Op last van het Franse gezag hadden de dominicanen (of preekheren) de stad moeten verlaten en waren hun bezittingen geconfisqueerd. De oostelijke en zuidelijke vleugel van het klooster werden begin negentiende eeuw gesloopt. Een gedeelte van de twee resterende oude kloostervleugels werd rond 1902 ten behoeve van nieuwbouw afgebroken.

Afval

Hoe zijn de pijlers in het Bonnefantenmuseum beland? Het antwoord op deze vraag wordt gegeven door de man aan wie we te danken hebben dat ze bewaard gebleven zijn, de Maastrichtse bouwmeester Willem Sprenger (1875-1944). Hij was als ontwerpend en uitvoerend architect betrokken bij de vorige grote restauratie van de Dominicanenkerk, die van 1912 tot 1917 geduurd heeft.

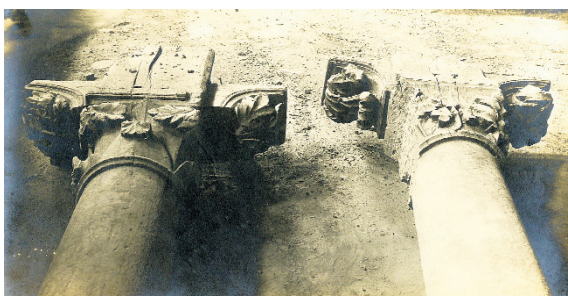
Op de achterzijde van een foto schrijft Sprenger: "oude standvinken afkomstig klooster Dominicanen, uitgekomen bij de afbraak der oude Hogere Burgerschool. Thans aanwezig in de kerk der Dominicanen. Overge-

De drie pijlers liggen opgeslagen in het depot van het Bonnefantenmuseum. Foto: Noël Notermans.

Zijkant van een van de kapitelen Er zitten nog sporen op van een kleurrijke afwerking. Vermoedelijk waren de pijlers oorspronkelijk fraai beschilderd. Foto: Noël Notermans.

De kapitelen van twee van de drie pijlers. Sprenger maakte deze foto in 1912.

Portret van architect Willem Sprenger.

(Foto afkomstig van de familie Sprenger).

bracht naar het museum Lenculenstraat. Van den ondergang gered door ondergetekende. De kolommen lagen reeds met meer afval, als oude kozijnen, enz. op een

hoop, om vervoerd of verkocht te worden." Met het museum in de Lenculenstraat bedoelt Sprenger de voorganger van het Bonnefantenmuseum, die in 1911 in het voormalige Protestants Weeshuis onderdak gevonden had.

Ten tijde van de sloop van (een deel van) de oude HBS deed de Dominicanenkerk niet meer dienst als stadsmagazijn. Deze functie had ze tot 1899 vervuld. Maar blijkbaar was het gebouw in 1902 toch de meest voor de hand liggende locatie om de moeilijk te transporteren pijlers op te slaan. Dat zal toen hun redding zijn geweest, maar een tiental jaar later bij de restauratie van de kerk waren ze dus bijna alsnog weggegooid. Je kunt met andere woorden stellen dat Sprenger de bijzondere voorwerpen twee keer van de ondergang gered heeft.

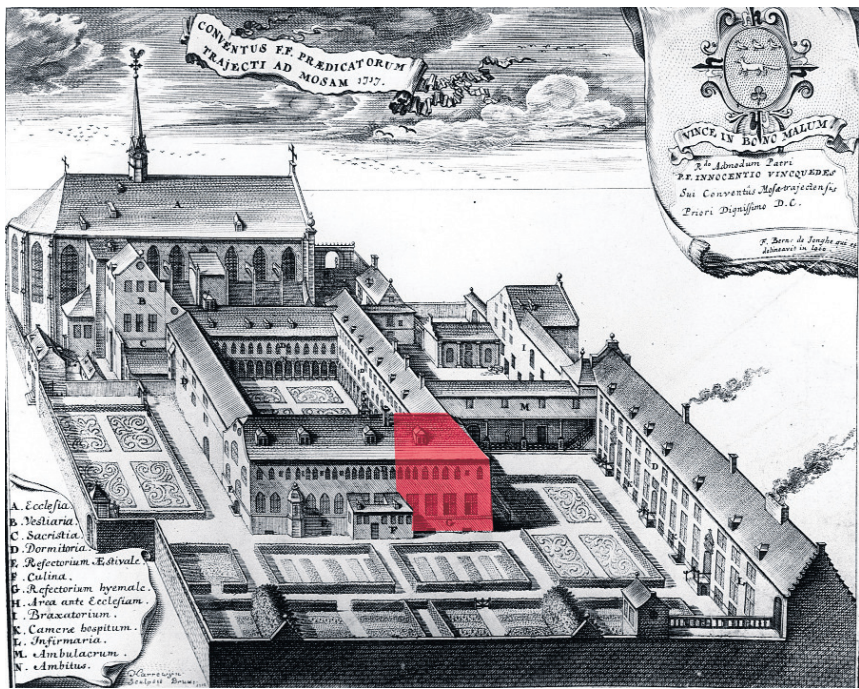
Dankzij Sprenger zijn de standvinken dus niet

alleen gered, maar weten we ook waar ze vandaan komen. Dat laatste is erg belangrijk. Als we niets over de herkomst van de pijlers af zouden weten, stond hun esthetische en artistieke waarde natuurlijk nog steeds buiten kijf, maar veel meer viel er dan niet over te vertellen. Een kunsthistoricus had aan de hand van stijlkenmerken nog kunnen vaststellen wanneer ongeveer en in welke streek de pijlers gemaakt zouden zijn. Dankzij de notitie van Sprenger weten we evenwel waar ze gestaan hebben. Nu vertellen de standvinken 'een verhaal'. Ze vormen als het ware een kapstok waar de geschiedenis van het kloostergebouw aan kan worden opgehangen.

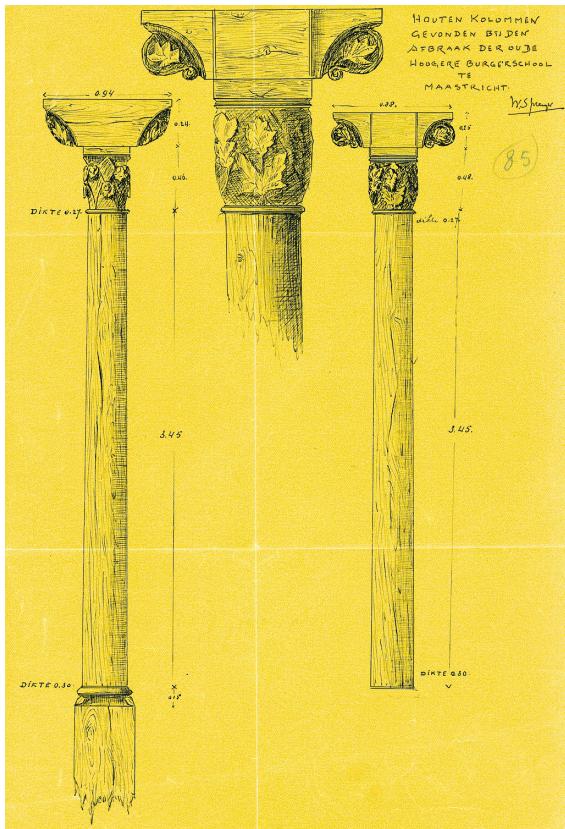
Onvergetelijke leermeester

Sprenger moest zijn restauratieplannen voorleggen aan de vermaarde Roermondse architect Pierre Cuypers (1827-1921). Die hield toezicht op het herstelproject, ook al was hij bij de aanvang ervan al 85 jaar. Het is interessant om eens te kijken naar de verhouding tussen beide heren bij de restauratie van de kerk. Uit een verslag van Sprenger blijkt dat ieder er duidelijk een eigen kijk op had. Sprenger kon zich lang niet altijd vinden in de aanpak van Cuypers, "mijn onvergetelijke leermeester", zoals hij hem in 1943 met warmte herinnert.

Soms lees je het verschil in visie tussen de regels door. Sprenger schrijft bijvoorbeeld dat aan de muur van de noordelijke beuk van de kerk "op advies van Dr. Cuypers eene kroonlijst is aangebracht, ofschoon geen sporen van 'n lijst gevonden zijn." Vaak uit hij zijn ongenoegen op meer stellige wijze. Vooral zijn beoordeling van de manier waarop bepaalde delen van de entreegevel op aanwijzing van Cuypers gerestaureerd moesten worden, maakt dit duidelijk. Een rozet met het jaartal 1606, dat herinnert aan een eerder herstel van de kerk, en een portaal van rond 1700 zijn tegen de zin van Sprenger op last

Gravure van het dominicanenklooster uit 1718. In rood de voormalige eetzaal waar de pijlers hebben gestaan. Dit deel van de noordvleugel van het als school ingerichte kloostercomplex werd rond 1902 t.b.v. nieuwbouw gesloopt. De oostelijke en zuidelijke vleugel waren al begin 19de eeuw afgebroken. Het gebouw rechts was rond 1682 ontworpen door de dominicaner lekenbroeder Franciscus Romanus. Hier liep de Helmstraat langs.

Tekening van de pijlers door architect Sprenger.

van Cuypers verwijderd. Die wilde de kerk namelijk weer een zuiver gotisch, middeleeuws aanzien geven. De natuurstenen omlijsting van het portaal is trouwens verplaatst naar de Boschstraat, waar ze tot voor kort de entree van de showroom van de Sphinx extra cachet gaf.

Op grond van bovenstaande ontboezemingen kan Sprenger worden gekarakteriseerd als een restauratiearchitect die zijn nog door negentiende-eeuwse opvattingen beheerste tijd vooruit was. In feite huldigde hij twee principes die tegenwoordig bij restauraties alge-

meen aanvaard zijn, namelijk 'behouden gaat voor vernieuwen' en 'ingrepen moeten zoveel mogelijk omkeerbaar zijn'.

Jaarringen

De pijlers kunnen nog van betekenis zijn bij een onderzoek naar de vroegste geschiedenis van de dominicanen in Maastricht. Het is niet duidelijk wanneer zij zich hier gevestigd hebben. Waarschijnlijk was dat rond 1260, maar een vroegere datering kan niet helemaal worden uitgesloten. Het zou interessant zijn om het hout van de pijlers te onderwerpen aan een jaarringenonderzoek. Wellicht kan een dergelijke dendrochronologische analyse de ouderdom van de pijlers vaststellen en daarmee een licht werpen op de prille geschiedenis van de preekheren in Maastricht.

Frank Hovens

Bron: RHCL, Archief familie Sprenger. Zie ook het boek 'Dominicanen' (Maastrichts Vierkant, deel 42).

Archiefsprokkels

De vaste rubriek 'Archiefsprokkels' wordt verzorgd door medewerkers van het Historisch Centrum Limburg. Elke twee weken een

hele pagina met een nieuw verhaal, opgediept uit de archieven van Maastricht. Eerder verschenen sprokkels kunt u nog eens nalezen

op www.rhcl.nl. Historisch Centrum Limburg, Sint Pieterstraat 7, 6211 JM Maastricht, tel. 043 - 328 55 00, info@rhcl.nl

historisch
centrum
limburg